

Jørgen Larsen

*Født 16/12 1925 i
"Skovsmose"
Mygdal*

Mine første år som journalistelev på Venstrebladet i Hjørring 1943-44.

(1)

Det er i dag ganske interessant og historisk animerende at tænke tilbage på mine første elev-måneder på Vendsyssel Venstreblad i Hjørring, midt under besættelsen og netop i den højspændte sommer i 1943, da sabotage-bålene flammede over Danmark, og da det hele kulminerede den 29. august med Forsvarets opløsning og samlings-regeringens afgang. Jeg kom i begivenhedernes centrum, i hvert fald på lokalt plan, da min første elevdag oprandt nogle få dage inde i september. Tyskerne havde da accepteret, at de danske aviser igen kunne udkomme. Men censuren var blevet strengere. Og min første opgave som "bladmand" var at bringe avissiderne ned til den tyske militær-censur på Hjørring Posthus. Hver side skulle godkendes, inden den kunne trykkes. Det varede dog heldigvis kun nogle få dage. Så gik vi igen over til den selv-censur, som havde været gældende siden den 9. april 1940. Vi kunne dog straks konstatere, at telegrambureauerne, der leverede os landsstof og udlands-nyheder, var blevet meget ensrettede i tysk favør. Indtil august-sammenbruddet havde de danske aviser som helhed haft ret lette censur-vilkår.

Når jeg kom med en avisside til posthuset, så ringede jeg på den tyske censur-knap, og så blev tryksagen hentet ved døren. Jeg måtte vente udenfor på posthusets stentrappe. Kort efter kom et bud tilbage med aftrykket af siden, der var blevet til på den måde, at der efter ombrydningen blev taget kopi af arbejdet. Det skete, så vidt jeg husker, i selve fladtrykspressen, som vor avis blev til på. Man kunne her godt køre en enlig side ud og så stoppe trykkeprocessen. Jeg kan huske, at det ganske drev af sort tryksværte, når jeg på min cykel ilede fra Markedsgade, hvor bladets domicil lå, og gennem Østergade og Jernbanegade til tyskerne på posthuset. De godkendte iøvrigt alle vore udfoldelser. Ikke et komma blev rettet. De fandt vist nok det hele lidt komisk. Her var der jo som følge af bestemmelserne i den militære undtagelsestilstand tale om officerer, der var sat til at kontrollere aviserne, ikke om nazister eller SS.ere fra "den højere Pancke"s afdelinger. Det lille blad i den fjerne provinsby i Danmark blev betragtet i nåde, måske endda med en kende arrogance. Her var der jo ikke tale om Frankfurter Allgemeine eller Berlins boulevardblade. Et oplag på nogle få hundrede eller tusinder aviser var ikke nogen ophidsende sag for disse officerer, der hellere ville se ud af vinduerne efter Hjørrings kvindelige ungdom, som dog bortset fra Christiansgave-pigerne ikke så meget som løftede et øjenbryn i den forbindelse. De gæve Hjørring-damer var standhaftige vendelboer, og de var ikke til at bide skeer med.

Jeg blev faktisk ansat som kontormand på Venstrebladet fra den 20. april 43, da jeg sagde farvel til Den private Realskole. Forinden havde jeg skrevet meget til Vendsyssel Tidende. Og jeg blev straks skribent hos Venstrebladet, kom til at skrive baggrundartikler til krigsudviklingen, noget, jeg havde pæne forudsætninger for i kraft af mine politiske og militære "studier, der var påbegyndt i barndommens dage og videreudviklet i tråd med krigens forløb. Det kunne de naturligvis ikke vide på Venstrebladet. Men mit første indlæg på 150 linjer om ørkenkrigen og Montgomerys og Eisenhowers sejr i Tunis fik bladets journalist, Bent Gudnæs, til at udbryde: -Det er ikke så dårligt. Og derefter havde jeg grønt lys til at skrive om Sicilien, top-møderne i den allierede lejr, den polske leder Sikorskys død ved et flystyrt nær Gibraltar og meget andet. Så galt udviklingen i Argentina, hvor der var kup i de dage, blev behandlet i en stor artikel med et flot billede af Buenos Aires som trækplaster. Det hele blev skrevet uden hensyntagen til censuren. Den tænkte de ikke på i Markedsgade i sommeren 43. Først med undtagelsestilstanden kom Alvoren os ind på livet. Og de frie journalistiske udfoldelser, der så udpræget havde et skær af begejstring for den allierede sag, måtte fra septembers begyndelse dæmpes ned. Det var i de dage, da jeg kom til at løbe med avissider ned til den tyske censur. Det var dog også en oplevelse. Det er ikke enhver journalistelev, der har fået en sådan start.

Venstrebladet blev udgivet af Jens Peter Vestergaard, der havde været redaktør og medudgiver af bladet siden 1933. I 1948 blev han eneindehaver af Vestergaards Bogtrykkeri. Han var allerede i 1914 kommet til bladet som journalist. Og foruden avisen udgav han en række ugeaviser og tidsskrifter, således Hirtshals-Bindslev-annoncebladet. Og han varetog trykningen og redigeringen af fagbladet Dansk Smede-Tidende, som han allerede i 1940 var blevet redaktør af. Vestergaard kom fra Klastrup Vestergaard, var altså landmandssøn ligesom jeg selv. Han var også ligesom jeg elev fra Halvorsminde. Skolen hed dog i hans elevtid Bagterp Efterskole. Vestergaard var midt i 50'erne, da jeg kom til hans avis. Hans ældste søn, Sigv. Vestergaard, var redaktionssekretær. Hans yngste søn, Erling Vestergaard, var ansat på bogtrykkeriet, som han i dag er indehaver af. De var alle ivrige radikale, så dem fik jeg mangen en diskussion med, da jeg jo selv var aktiv KU'er i Hjørring. De var yderst flinke og tolerante, og Venstrebladet blev for mig en god startposition til det bladliv, som kom til at vare i 50 år. Erling Vestergaard ejer i dag gården "Myrbakken", der ikke ligger så langt fra mit barndomshjem i Skovsmose. Jeg har mange gange klaret den store bakke op mod "Myrbakken", når mor sendte mig "ned til Gram" for at hente varer, som hun havde glemt at bestille i Astrup Brugsforening. Hans lille kolonialhandel var meget frekventeret i trediverne og fyrrerne, og vi kunne altid "gå bagind", når forretnings-åbningstiden var en overstået sag. Til "Myrbakken" kom jeg ofte i mine helt unge år, bl.a. nytårsaften, når "møg-trillebørerne" skulle gemmes. Vi kom der også i 1940-41, når vi skulle drille "Myrbakken"s tjenestepige. Hun var en lille flot skabning, men hun havde den skavank, at hun færdedes sammen med en tysk soldat fra Fæstning Hellehøj. Det lod vi ikke forbigå i stilhed. Hun mobiliserede dog aldrig værnemagten imod os, så helt slem har hun nok ikke været. Hun har muligvis simpelthen været forelsket.

Den tolerante holdning hos Vestergaard-familien var altså smuk. De accepterede min KU-tilknytning, min positive holdning til sabotagen, mit synspunkt om, at samlings-regeringen burde gå af, og at vi burde have "norske tilstande". Men enige med mig var de ikke. Dog Erlings mening om alt dette var mere moderat. Inderst inde, tror jeg, var han ikke helt afvisende. Jeg var allerede i 1942 blevet medlem af KU, inspireret af Christmas Møllers Englands-færd. Da afgav jeg det medlemskort i VU, som jeg havde fået et år tidligere for at sikre mig adgang til Venstre-møderne, som jeg refererede til Vendsyssel Tidende. Christmas Møller tordnede fra London. Og det var ikke til at stå for. Men blot, jeg passede mit arbejde på Venstrebladet, så blev min politiske aktivitet accepteret i de radikale gemakker. Det gik endda så vidt, at jeg fik lov til at referere KU-møderne i Venstrebladet. Jeg tror nok, at det morede redaktør Vestergaard, for vi kom altid foran det konservative Hjørring Amtstidende med disse referater. Endelig levede vi jo midt i Dansk Ungdomssamvirkes tid. De politiske ungdoms-grupperinger kunne tale sammen og arbejde sammen, nemlig om bevarelsen af det danske demokrati midt i den brune flodbølge, der også sendte ret svære dønninger fra Tyskland hertil. Der var mange nazister i Vendsyssel, ikke mindst ude østpå, hvor bondekarle omkring Dybvad legede SA-stormtropper under ledelse af deres husherrer. Jeg husker endnu annoncerne i bladene om nazi-møder i Østvendsyssel. Disse avertisementer var alle forsynede med kraftige, sorte hagekors. Jeg kan også huske, at Vestergaard-familien og jeg kunne finde hinanden, når vi angreb VU for slet og ret at være en "bal-forening". Måske var det ikke helt retfærdigt. Dog strømmede unge i hundredvis til bal, når VU kaldte. Det kendte RU og KU slet ikke til. Det var mest landboudgdommen, der sluttede op om VU. Der var mange unge på landet den gang, så det gav resultat, når VU bød på en svingom. Iøvrigt var det nogle dejlige gårdmandsdøtre, som de kunne samle sammen. Måske var vi andre lidt kede af, at vi ikke kunne være med. KU i Hjørring kunne til gengæld byde på damer fra borgerskabets top. Det var heller ikke så lidt værd.

Vestergaard-familiens medlemmer var alle ivrige afholdsfolk. Faktisk følte jeg, at de måtte have en direkte ledning til en meget kendt og stout vendelbo, der på mest hengivne måde og med sprudlende temperament kæmpede for afholdssagen, nemlig redaktør Larsen-Ledet, der startede sin bladvirksomhed som journalistelev på Vendsyssel Tidende i 1897. Han forlod bladet, da bruddet skete mellem de moderate og radikale venstrefolk i 1905. Han holdt på de radikale. Således var han også politisk på linje med redaktør Vestergaard og hans familie. I hvert fald i en årrække. Til sidst blev den gode Larsen-Ledet vist nok socialdemokrat. Men det kommer ikke denne sag ved. Til sit sidste åndedrag kæmpede Larsen-Ledet for afholdssagen, ligesom redaktør J. P. Vestergaard. Jeg var nogle gange med Vestergaard til afholdsmøde. Jeg kan huske, at vi bl.a. var sammen med redaktør Nic. Hurup, som i sin tid var lokalredaktør ved Hjørring Venstreblad, nemlig i 1907. Dette blad var forløberen for Vendsyssel Venstreblad. Hurup var afholdsmand af bedste karat, og så sad han iøvrigt i ledelsen hos Det radikale Venstre. Jeg kan huske, at der blev fortalt de herligste pressehistorier, mens vi sad om bordet på afholdsrestaurationen i Hjørring. Nic. Hurup var iøvrigt far til Grethe Hækkerup, der sammen med sin mand, Per Hækkerup, placerede sig centralt i dansk politik. Ham lærte jeg at kende under mine journalistår på Christiansborg i 70'erne. Han var ikke kedelig. Tilbage til afholdssagen. Den kunne jeg sagtens støtte. Jeg havde nemlig på det tidspunkt overhovedet ikke smagt en bayersk øl. Og i min barndom så jeg kun en eneste gang en flaske snaps i Skovsmose. Og det var kun en halvflaske. Den blev købt i anledning af rejsegildet på vor ny lade i 1933. Vist nok efter tryk fra håndværkerne. Jeg tænker i dag ofte på redaktør Vestergaards kamp for afholdssagen. Folk af hans støbning kunne vi godt bruge netop nu, hvor alt for mange billige "snasker" præget de danske bymiljøer. Det ville være sundt med en Vestergaard-indsats til fordel for en mere ædruelig linje hos den danske ungdom. Vi skulle nok aldrig have opgivet den mere strenge danske bevillingslov, der blev kasseret efter krigen. Min far var født i 1895, og han kunne fra sin tidligste ungdom huske de mange fordrukne mænd, der lå i landevejsgrøfterne. Ad den vej blev han - uden at være fanatisk - en modstander af overdrevet spiritusforbrug. Alt dette være skrevet af en mand, der nyder nogle glas god vin, men som hader den fordrukne tilstand, der desværre i dag præger det danske aftenliv, vel mest i ugens slutning. Og desværre først og fremmest med de helt unge som førende "artister" i disse orgier.

Uden øl og stærke varer havde vi det dog festligt på Venstrebladet, når redaktionstid og arbejde var overstået. Så blev der hentet wienerbrød eller kager hos en nærboende bager ude på Østergade. Og til bagværket nød vi sodevand, hvis der var penge dertil. Det med kaffen var jo sin sag i 1943 og i 1944. Vi havde den gang kun Fuglsangs Malt eller andre erstatnings-produkter til rådighed. Når avisen var udkommet ved 14-tiden, så var arbejdsdagen ikke helt forbi. Jeg kan huske, at jeg hjalp med at læse korrektur på Dansk Smede-Tidende. Det skete ved, at Vestergaard læste op, mens jeg fulgte med i manuskripterne. Det gik grundigt til. Men der var heller ingen fejl at finde, når bladet udkom. Til at begynde med hjalp jeg også til, når ugeaviserne til Hirtshals og Bindslev var blevet trykt og skulle distribueres. Til gengæld vankede der også gaver i form af bogpakker. Bladets lidenhed til trods kom der i massevis af bøger til anmeldelse. Og de blev på demokratisk vis fordelt mellem medarbejderne. Jeg fik også billetter til de mange gæstespil, der frekventerede teatersalen på Hotel du Nord i Nørregade. Det var teater af høj kvalitet. Alle landstourneer kom nemlig til Hjørring. Det samme gjaldt revyerne fra Hornbæk, Helsingør og København. På den måde fik jeg set vore førende kunstnere. Det var et privilegium af betydning. Og så biograferne. Hjørring havde to. De skiftede film et par gange om ugen. De skulle anmeldes. Hver medarbejder fik to billetter. Så jeg var populær hos mine kvindelige bekendte. Jeg var da 17 år.

Hele min virksomhed på bladet startede altså i april 1943, da jeg kom ind på ekspeditionen. Her førte jeg annonceprotokollerne, tog imod annoncer i telefonen og udkrev regninger til dem, der enten havde annonceret, eller havde fået udført trykkeriarbejde. Det ganske arbejde blev på ferm måde ledet af forretningsfører L. P. Jensen, der altid havde øje for arbejder, der kunne give virksomheden penge i kassen. Der var dog også de opgaver, som han afskyede. Det var, når tyskernes danske kontorfolk fra lejren ved dyrskuepladsen i nærheden kom med trykopgaver. Vi var dog tvunget til at udføre dem. Ellers kunne det have voldt store kvaler. Jeg var til tider henne med korrektur. Og de tog pænt imod mig. De ville gerne snakke med en blad-dansker. Jeg undgik dog mere samkvem, end det var højst nødvendigt. Efter den 29. august kom de ikke mere på bladet. Jeg kan ikke her forklare, hvorfor de pludselig holdt op med at kræve tryksager udført. Vi var glade for, at de blev væk.

Jeg havde nok at se til den sommer i 43. Jeg lavede på eget initiativ en masse redaktionelt arbejde, og det blev så optakten til, at jeg fik ansættelse som journalistelev pr. september samme år. Af mine gamle udklip kan jeg se, at det ikke alene var de udenrigspolitiske og militære artikler, jeg skrev, men også en mængde lokalstof. Bl.a. fra Mygdal, Bjergby og Astrup. Det havde jeg en vis rutine i, idet jeg i årene forud havde været meddeler til Vendsyssel Tidende fra nævnte egn. Den gang gav det pæne lomme penge. De blev brugt til bøger og blade om krigen. Bl.a. til det dansksprogede tyske billedblad "Signal" og til Luftwaffes blad "Der Adler". Sidstnævnte var kun på tysk, så det måtte jeg stave mig igennem ved hjælp af en ordbog. Bøger og blade om den allierede sag var sparsomme. Ved at læse svenske aviser på central-biblioteket fik jeg dog indblik i det, der rørte sig udenfor vort besatte land. Der var mange vestlige billeder at se i de aviser, og de var et godt supplement til de nyheder, vi fik fra BBC og Sveriges Radio. Ad den vej blev der skabt balance i ens viden om begivenhederne. Jeg hørte disse nyheder på redaktionens store radio, der først og fremmest var beregnet til at tage de daglige bureau-udsendelser til bladet.

De første måneder på Venstrebladet glemmer jeg ikke. Jeg blev bragt hovedkuls ind i den spændte atmosfære affødt af sabotage, større dansk dristighed efter de allierede sejre, Mussolinis fald i juli og andet. Den illegale presse blomstrede op. Kravet om et brud med tyskerne lød stedse kraftigere. Rundt om i landet kom det til strejker og gadeslagsmål. Også i Hjørring, hvor jeg blev vidne til, at de sortklædte tyske pansersoldater gennemtævede danske i Østergades trappeopgange, bl.a. ved Det røde Hus. I dagene inden den 29. august lå disse panserfolk i beredskab med deres tanks og andre køretøjer i byens sidegader. Spændende var det. Vel også lidt gyseligt. Man kunne ikke sige sig fri for at nære frygt, når mørket sankede sig og aggressiviteten steg. Min position var i en sidegade til Østergade, hvor jeg kunne registrere det hele uden selv at få fingrene i maskinmen. De kraftige tyske tanks af Type IV med den korte kanon kan jeg stadig tydeligt se for mig, når de lurede under Parallelsvejstrækroner derhenne i nærheden af banen og med slagteriets bygninger i baggrunden. Stemningen i Hjørring var yderst ophidset i de sidste augustdage, bl.a. fordi en hjørringensisk frihedskæmper var blevet dræbt ved Ålborg i forbindelse med en våbenedkastning ved Rold Skov. Modstandsfolkene var blevet overrasket, da de nærmede sig byen med udbyttet fra Rold-nedkastningszonen. Jeg boede om natten hjemme i Skovsmose, men under de spændende begivenheder kunne jeg ikke løsrive mig fra byen. Jeg kom ofte hjem ved 23-tiden, så der var ikke så lang tid til, at jeg skulle op og af sted til byen på ny. Megen søvn blev det ikke til. Men hvad betød det i de dage, da de drønende slag fra de tyske pansersoldaters bæltter lød i Østergades mørklagte opgange. De unge generationer af i dag vil slet ikke kunne registrere den stemning, der den gang herskede.

Året 1943, der altså nåede et dramatisk højdepunkt med den 29. august, begyndte set fra et demokratisk og parlamentarisk synspunkt ret lovede, idet tyskerne først på året gik med til, at der blev holdt rigtige valg i Danmark, rigsdagsvalg i marts og kommunalvalg i maj. Jeg gik endnu på skolen i Hjørring under rigsdagsvalget. Jeg husker tydeligt radioens valgudsendelse om aftenen med de flotte resultater. Nazisterne fik kun sølle tre mandater. Dansk Samling trods en voldsom agitation også kun nogle få mandater. De to nævnte partier var vel yderpunkterne ved det valg. Venstre, de radikale og socialdemokraterne fik nærmest uændret status. De konservative belønnedes for deres forsvars-standpunkt og Christmas Møllers London-politik med en fremgang på fem mandater og blev næststørste parti.

Kommunalvalget i maj fik jeg med på Venstrebladet. Og kommunalt og amtligt set foregik valget efter de gode, gamle recepter. Her var der ikke som ved rigsdagsvalget en politisk neutralitet. Jeg husker tydeligt de mange radikale møder på redaktionen, med Vestergaard senior som naturligt midtpunkt. Bladets journalist, Bent Gudnæs, var radikal. Det blev han ikke ved med at være. Han fik senere flotte poster i Venstre-pressen, sidst som leder af Venstres pressetjeneste på Christiansborg. I mine år i Folketingets Presseloge var Aage Rosted leder af Venstrebureauet i Folketinget. Og ham kendte jeg fra Hjørring. Han var under krigen en skattet medarbejder på Vendsyssel Tidende.

Tilbage til Venstrebladet. Kontorchefen, som jeg til at begynde med arbejdede under, var en trofast radikaler. Han var sympatisk. Og vi havde mange skønne diskussioner. Bedst af det hele var næsten, når han kunne, unge datter, Bodil, kom på besøg. Hun var ofte iført skotskternet nederdel og Royal Air Force-hue. Det vil sige en lille strikket ting i rødt-hvidt-blåt. Den måtte hun senere gemme væk. Tyskerne forbød nemlig benyttelsen. Og nu vi er ved damerne. Bent Gudnæs daværende kæreste, strålende Sigrid Uhrskov, også ud af en meget radikal familie, lyste ofte op på bladet. Jeg traf hende senere i Kolding. Det var, når hun besøgte sin broder, der var kriminalbetjent i byen. Ham så vi tidligt og silde på redaktionen i Koldings Jernbanegade. Han kunne nemlig ikke stå for redaktionens lokale Veronika Lake, nemlig journalistelev Gyda Uldahl, der just var svanset ind på bladet efter oplevelsesrige år som sekretær for en amerikansk miljonøse. Hun var iøvrigt alle tiders pige og en fantastisk god kammerat. Hende har jeg heldigvis set meget til siden den gang.

I augustdagene i skæbneåret 1943, da de tyske pansersoldater lavede flere borgere til plukfisk i Østergade, idet de benyttede deres tunge læderbælter med metalspænder som slagvåben, var der ofte krisemøder på redaktionen. De radikale spidser drøftede tyskernes krav om dødsstraf for modstandsfolkene. Det kunne de ikke acceptere. De ville dog gerne bevare samlings-regeringen, som var færdig, hvis de tyske ønsker ikke blev imødekommet. Næsten uløselig virkede den ganske situation. Det var jo midt i en våbneens tid. De gamle antimilitarister og de radikale damer fra Aldrig mere Krig havde svære dage. Det var rigtignok noget andet, da Zahle, Munch og Rode styrede nationen under Den første Verdenskrig. Redaktør Vestergaard og de radikale topfolk med en djærv gårdejer, Chr. Petersen, i spidsen sendte vemodige blikke til et billede, der udgjorde midtpunktet i redaktionens vægudsmykning, nemlig det af Christian den Tiende og den radikale regering ved den nye grundlovs undertegnelse 5. juni 1915. Det var den gang, da "Det sidste hold af mænd" var i fuld aktivitet. Da kunne der handles. Nu var situationen mere end mørk. Lørdag den 28. august var krisestemningen på højdepunktet. Mange "lynsamtaler" gik til Christiansborg, til den radikale pressetjeneste og til Hjørringkredsens folketingskandidat, den yderst tiltalende højesteretssagfører C. Heilesen. I den efterfølgende nat stormede tyskerne vore kaserner, sendte samlings-regeringen hjem, og så var undtagelsestilstanden en kendsgerning.

Jeg hørte om situationen søndag morgen den 29. august. Det skete hjemme i Skovsmose, da mor vækkede mig og fortalte om den tyske aktion. Ude på landet mærkede vi ingen forandring. Vi spiste vor søndagsmiddag, og vi gik vor søndagstur til Sviebjerg. Først mandag morgen, da jeg skulle ind i byen for at komme på arbejde, var det anderledes, end det havde været lørdag. Jeg blev stoppet ved bygrænsen af tyske soldater. Ingen adgang til staden uden tilladelse. Hele byen var jo omgivet af pigtrådshegn, så ved at besætte adgangsvejene kunne man kontrollere den ganske trafik. Jeg fik efter lang ventetid et kort fra det tyske kommandantskab, og så kunne jeg komme ind. Kortet skulle vises hver morgen, når jeg kom til by-kontrollen. Derimod kunne jeg køre hjem uden at vise kort. Det varede ved, indtil undtagelsestilstanden ophørte. Bybilledet var forandret. Der var patruljer af tyske soldater i gaderne, og engang imellem lod de en større afdeling marchere gennem Østergade - vel for at vise deres styrke. De mange tanks, der havde været til stede i sidegaderne i ugerne forud, så vi ikke mere til. Efter nogle dage faldt det hele til ro. Avisen fik lov til at udkomme på ny, og da var det, at jeg fik min fremtid som journalistelev. Og med den opgave at tage til den tyske presse med avisbilene.

Hvad kunne vi så skrive om i september 1943? Alle de lokale foreteelser, som tyskerne ikke var implicerede i, og som ikke vedrørte de mange fæstningsbyggerier, der var i gang ved kysten. Ikke mindst i Hirtshals og Tversted skete der en masse. Havnen skulle sikres. Og ved Tversted den brede sandstrand, der kunne benyttes under en allieret landgang som den, der for få måneder siden havde fundet sted på Sicilien. Og et fantastisk tysk projekt blev sat i gang, nemlig med etablering af en dyb "tankgrav" fra Hirtshals-området til Sæby. Den blev aldrig færdig østude, men gennem Mygdal snoede den sig, og alle veje, der passerede den, blev gravet op og forsynet med primitive træbroer til gående og kørende trafikanter. Disse broer kunne jo i en håndvending fjernes, hvis faren skulle vise sig. Vi måtte passere en sådan bro, når vi fra Skovsmose skulle til det nordlige Mygdal, altså ned til bedstefar i Stenshede eller til familierne i Degnbøl. Disse arbejder kløvede fuldstændig bøndernes marker, og der kom mange arbejdsfolk til egnen for at grave. De blev tvangsindkvarterede hos lokalbeboerne. Der var mange københavnske arbejdere imellem. De var taget den lange vej til Mygdal under truslen om, at valget var mellem tyskerarbejde eller bortfald af deres understøttelse. Alt dette spændende kunne vi altså ikke skrive om, om de mange tusinde ton cement, der blev brugt til de store bunkers i Hirtshals og Tversted, og det stål, jern og træ, der gik til. Midt i en tid, da der overhovedet ikke kunne skaffes byggematerialer til nødvendige danske reparationer. Tyskerne betalte godt. Det sås på entreprenørernes indkøb. Det var en ren gullashtid. Og deres arbejdere holdt sig heller ikke tilbage. Der blev gerne betalt 5 kr. for en enkelt cigaret. Altså tilstande som dem nede ved brunkulslejerne ved Herning. Og det var jo på hele vestkysten ned til Fanø og Rømø, at dette fæstningsbyggeri foregik. Og masser af pigtråd slyngede sig mellem stillingerne. Kattegatskysten fra Hals til Skagen oplevede det samme. Vi havde dog nok med at se på det, der foregik lige uden for døren. Den største oplevelse, som jeg havde i den forbindelse, indtraf en grå vinterdag, da jeg stod på Torvet i Hjørring, nærmere betegnet ud for Pomona-Hansen, og pludselig så en kortge af flotte værnemagtsbiler af Horch- og Mercedes-typerne rulle op foran det tyske hovedkvarter på modsatte gadeside. Det var "Ørkenræven", feltmarskal Erwin Rommel, der kom på besøg om led i sin inspektion af fæstningsanlæggene. Da var jeg godt nok ved at gå ud af mit gode skind. Jeg så ham tydeligt, kun få meter fra mig. Fem-seks år efter krigen var jeg som militærmedarbejder udsendt til Flyvestation Skrydstrup. Da fik jeg lejlighed til at se og fotografere Rommels modstander fra ørkenkrigens dage, nemlig Field-Marshal The Viscount Montgomery of Alamein K.G. Han var på en NATO-inspektion i Danmark. Få km mod syd var tyskerne nu allierede.

Redaktør Vestergaard kom som nævnt fra Astups vestlige område, hvor flere af slægten den gang fortsat var hjemmehørende. Jeg husker bl.a. Alma Vestergaard, der ofte kom på redaktionen. Hun tog livlig del i den aktuelle debat. Og radikal var hun. Jeg erindrer også Herdis Vestergaard, der var en flot fløjpige på Astrups ungpigehold i gymnastik. Det var omkring 1942-43. Hun blev gift med Lauritz Jensen fra Togegård, en kvik fyr, som jeg kendte så godt. For han var sammen med sin broder, Jens, ofte i sine helt unge år daglejer hos min far, Ottenius Larsen i Skovsmose. Senere blev han som bekendt en førende automobilforhandler i Hjørring.

Jeg havde let ved at få kontakt med familien Vestergaard. Vor fælles landlige udgangspunkt bidrog nok meget hertil. Jeg var selvskreven til at referere de utallige landbomøder, der blev holdt i Hjørring, ikke mindst på Forsamlingsbygningen. Selv kendte jeg fra mine helt unge år bedst til gårdejernes organisation, det landøkonomiske selskab, og så til LS, Landbrugernes Sammenslutning, en organisation, der i kriseårene først i trediverne kæmpede bravt for bøndernes sag. Deres leder var Knud Bach i Rønde ved Randers. Min far og min onkel, Chr. Larsen, var med på bondetoget til Rønde. Og de to holdt da også Nordjysk Tidende i stedet for Vendsyssel Tidende. Det var min mor sur over, selv om hun beundrede Jens og Valdemar Thomsen fra Koldingegnen, Det frie Folkepartis førende folk. Nordjysk Tidende blev iøvrigt redigeret af en ung sønderjyde, Laust Jensen. Ham kom man til at høre en del mere om i dansk presse. Dog Vestergaard samlede sin interesse omkring en tredje landboorganisation, nemlig husmændenes. Og hvor har jeg dog refereret mange husmandsmøder i de dage. Jeg syntes, at deres talsmænd var lidt fanatiske. I dag kunne vi godt bruge nogle folk af deres støbning til at kæmpe for de danske landbohjem, der helt trues af blive opslugt af landbrugsfabrikker. Hvor er de mange boliger, som trygge skolebørn vendte hjem til i min ungdoms dage, hvor de fandt deres mor på pletten med mad og et gladeligt velkommen, mens de fra marken hørte faderen gå syngende bag ploven? I dag er alt dette en saga blott. Huse og gårde på landet står nu gabende tomme om dagen, om aftenen bebos de så i mange tilfælde af travle byfolk, der lever i en stresset tilværelse og kun har tid til deres børn om søndagen. Hvis de da overhovedet har det. For fritiden er ofte udstykket i tåbelige gøremål, som er inspireret af den moderne pædagogik, og som aldrig levner tid til ingen ting at lave og blot nyde freden og stilheden. Sådan kommer man let til at tænke, når ens erindring går på strejftog i fortiden, her inspireret af gennemlæsningen af nogle af mine landbrugsmøde-referater fra de unge dage på Venstrebladet i Hjørring. Og så er der jo også mange gårde, som i dag slet ikke er beboet. De forvandles efterhånden til ruiner. Der er i vor tid intet tilbage af den stemning, der f.eks kunne komme til udtryk i referater fra udstykningen i Store Vildmose og på herregårdsjordene. Den gang ville Venstrebladets tilhængere skabe tusinder af trygge hjem på landet. Vi var nogle, der var mere betænkelige. Men alligevel var også vor sympati til stede. Sidst, jeg var i Mygdal, hørte jeg, at Asdalgård nu dyrker jordene helt nede i mit sogn. Herremændene på såvel den gamle Asdalgård som på Odden, Bøgsted og Baggesvogn var rene sinker i forhold til vor tids super-producenter derude i barndomsriget.

Ved de mange landbomøder, jeg gik til, bød foreningerne altid den unge, flinke journalist på et traktement. Det var altid surogatkaffe og et stykke wienerbrød, godt tørt, for heller ikke bageren havde mange fedtstoffer at rutte med i disse krigsår. De mange landmænd nød en tilsvarende anretning. Man så den gang ikke en øl eller en vand på bordene. Erstatningkaffen var nok. Til gengæld kostede det heller ikke så meget, vel omkring en krone pr. kuvert. For os unge journalister betød gratis-kaffen ikke så lidt. Vor løn var 50 til 75 kr. pr. måned. Her var det en fordel, at jeg kunne bo hjemme og medbringe madpakke. For dem, der måtte klare det hele selv, var der slet ikke noget at rutte med. Alene et simpelt logi med køkkenadgang slugte en god portion af lønnen. Et pensionat var en drøm for mange.

Det blev altså til megen filosofi omkring landbruget. Dette erhverv var centralt i 43 og 44. Det var ikke underligt. Danmark var da ganske afskåret fra forsyninger udefra. Derfor gik alle i by og land op i, hvorledes høsten artede sig. Jeg kan se af mine skrapbøger fra disse år, at jeg har bygget mange artikler op på rundspørger til landmænd og konsulenter om høst-udsigter. I 1943 tegnede høsten godt. Og høst-bebudelserne holdt stik. Også 1944 var i orden hvad udbyttet angik. Misvæksten indtraf tre år senere. Men da var krigen jo forbi.

En journalistelev på Venstrebladet fik lov til at skrive om næsten alt, bortset fra den radikale politik, som redaktøren tog sig af. Dog efter den 29. august var der faktisk kun kommunal-og amtsråds-sagerne tilbage. Så det blev ikke til det helt store. Jeg skrev fra byretten, bl.a. om de mange sortbørs-affærer. Og jeg gik til møder i bl.a. højskoleforeningen. Hvor sad jeg dog mange aftener i den forening sammen med Chr. Winther fra Vendsyssel Tidende. De grundtvigske synsvinkler betød meget for både det radikale og liberale blad. Da jeg senere, efter nytår 1945, kom til det konservative Hjørring Amtstidende opdagede jeg, at her betød Grundtvig ikke så meget. På det blad blev man så sendt til missionsmøder. Fælles for alle blade var det, at vi skulle referere begravelserne. En enkelt dag kunne jeg nå op på to-tre referater, hørte som præst og kordegn til den faste stab.

Jeg tog meget ud til Halvorsminde Ungdomsskole-møder. Det var en fryd om sommeren, når alle de kønne piger fyldte tilhører-bænkene i skolens have eller i gymnastiksalen, og hvor forstander Frode Nielsen ikke gav den for lidt i henseende til det nationale og til vort forhold til tyskerne. Han var en mand, der besang "de norske tilstande". Og et forenet Norden lå hans hjerte nær. General E. With var i spidsen i bevægelsen Det frie Nord. Frode fulgte ham i skarpt trav. Og om aftenen opførte lærerstaben, husker jeg, Kaj Munks "Niels Ebbesen" for fuld udblæsning. Det var helt ulovligt. Tyskerne havde jo nedlagt forbud mod dette dramas offentliggørelse såvel i bog som på scene. Jeg kan huske, at jeg straks fik købt et illegalt eksemplar af skuespillet. Det var i det hele taget en spændende tid at leve i. Først, da jeg formulerede denne sætning, skrev jeg "en prægtig tid". Det trak jeg tilbage. Mange vil nemlig nok finde en sådan konstatering lidt ved siden af. Den kan måske misforstås, særligt af dagens unge, der absolut ikke har historiekendskab. Men man var nu opfyldt af en betagende indre spænding, når man sammen med overbibliotekarens yngste søn og boghandlerlærling Arne Wittrup stod i et ildelugtende herretoilet i gården bag boghandler Orla Rossels forretning og var i gang med at fordele en sending på 100 illegale blade. Det var også den gang, jeg fik lejlighed til at købe illegale bøger. Bl.a. har jeg stadig præsidentkandidat W. Wilkies bog "En Verden" stående i min reol. Den blev illegalt oversat og trykt herhjemme under besættelsen. Der var også en uskyldigt udseende bog, der hed nogeti retning af "Håndbog i vandforsyning". Læste man den, så opdagede man, at den rummede en gruopvækkende skildring af det jødiske oprør i gettoen i den polske hovedstad. Mine kammerater og jeg skulle være forsigtige med de illegale blade. I mange firmaer og forretninger var de ikke begejstrede, når der var for megen illegal litteratur i omløb. På redaktionen ville de dog gerne læse det. Jeg kan huske, at Venstrebladets digter, Poul Bendix, der udgav flere poetiske samlinger i de dage, sammen med mig etablerede det illegale Hjørring-Posten. Det gik ret hurtigt ind. Vi havde ikke kapacitet til at lave det. For den slags blade skulle holdes langt væk fra Markedsgade. Prøvenummeret af dette blad blev til i Poul Bendix lejlighed under taget på Børsen i Hjørring. Han læste ofte digte op for mig, bl.a. nogle, der var skrevet af Hulda Lütken, som han kendte. På Børsen boede også min gode ven fra Den private Realskole, Poul Kjørholm, som jeg den gang færdedes meget sammen med. Fra skolen gik han i praktisk snedkerlære hos en mester i Østergade. Enhver ved, at han endte som en gudbenådet arkitekt, professor på akademiet og guldmedaljemodtager. Han døde alt for ung. Det begræder jeg. Et godt minde fra det mørklagte Hjørring.

Det var altså venner fra helt andre kredse end dem, jeg i min barndom og ungdom havde færdedes imellem, som efterhånden dukkede op. Det begyndte som omtalt allerede på skolen i Hjørring, hvor jeg gik i en såkaldt forberedelsesklasse med henblik på en læreruddannelse på seminariet i Ranum. Jeg startede pr. september 1942, og der gik ikke lang tid, inden jeg indså, at det med lærergerning og pædagogik absolut ikke var noget for mig. Dog betød opholdet på realskolen, at jeg blev indført i en bymæssigt præget bane. Indtil skolestarten havde jeg talt dialekt og sagt "a". Jeg fik det rigsdanske bragt frem i forgrunden. Så det første sprog, jeg faktisk lærte mig selv, var dansk. Senere fik jeg så ved selvstudium lært mig tysk og engelsk, dog bedst på læse- og taleområdet, mindre i den skriftlige sektor. Det var dog alt det, jeg kunne have gavn af i min senere journalistiske tilværelse. Jeg holdt mig fra skolestarten i Hjørring hele tiden til det rigsdanske, benyttede aldrig mere vendelbodialekten. Jeg havde nok at lære og huske på alligevel. Det ville have været umuligt at placere mig i de borgerkredse, jeg kom ind i, uden det "pæne sprog". Det, jeg her pointerer, kunne dog godt volde kvaler, når jeg kom hjem til Mygdal og sagde "jeg". Nogle syntes vist, at jeg var ikke så lidt snøbbet. Det havde vel også relation til min tilknytning til De Konservative, hvor jeg jo allerede fra 1942 havde været KU-medlem og hurtigt kom ind i Hjørring KU.s bestyrelse. Endte som formand for foreningen kort efter krigens afslutning. De var alle den gang ude på landet orienteret i retning af partiet Venstre. Dog med radikale og socialdemokratiske undtagelser. Men en konservativ var noget helt nyt. I Mygdal kendte de kun en enkelt vælger, der stemte konservativt, og det var proprietær Holmen fra Store Kobbersholt. Så det vakte opsigt, da jeg slog C-plakater op på fars ladeport i fyrrerne. Mor og far var dog ikke så kede af det. Efter krigen mødte de op i en konservativ forsamling, da Christmas Møller efter hjemkomsten talte på Hotel du Nord i Hjørring. Og mors stemme fik partiet da også. Far vendte nok tilbage til Venstre efter udlændighedsårene hos LS Og Det frie Folkeparti.

Et år efter min skolestart i Hjørring var jeg så journalistelev på Venstrebladet. Grundlæggende havde jeg kun min folkeskolegang på Mygdal søndre Skole, der var treklasser og stråttækt til sidst i trediverne, at holde mig til, selv om Halvorsminde-opholdet i 1941-42 og halvåret på realskolen nok kom til at betyde mere, end jeg da umiddelbart kunne indse. Det var iøvrigt ikke fra min egen folkeskole, men fra Mygdal nordre Skole, at jeg fik den gode anbefaling, der skaffede mig ind på Venstrebladet. Kontorchefen på bladet troede, at jeg kom den nordre skole. Han ringede derfor gamle lærer Jensen op, og han gav mig alle tiders anbefaling, skønt han faktisk ikke kendte mig. Derimod var han en ven af min mors slægt fra Stenshede, og han og min bedstefar var trofaste støtter for folketingsmand Jens Sørensen Vanggaard. Mor var elev fra nordre skole, nemlig hos Jensens forgænger. Årtier længere tilbage var Venstrehøvdingen Mads Madsen-Mygdal lærer på denne skole, og hans søn, Th. Madsen-Mygdal, den senere statsminister, elev fra skolen. Sønnen blev Venstres store leder i tyverne. Faderen fulgte rebellerne ind i Det radikale Venstre efter splittelsen i 1905. Han blev bl.a. skuffet over, at Venstre efter systemskiftet i 1901 ikke gjorde ham til kongeudnævnt landstingsmand. Iøvrigt blev mange af Vendsyssels moderate venstrefolk til glødende rebeller. De tog springet fra Claus Berntsen til Hørup og Zahle. Min bedstefar, Chr. Christiansen, forblev en beundrer af Claus. Ja, sådan blev han på næsten familiær måde benævnt. I. C. Christensen havde ikke samme position i vore kredse. Claus og de andre moderate, der sluttede aftale med Højre i 1894, var i realiteten i mange henseender konservative. Og det var Sørensen Vanggaard og min bedstefar også. På Venstrebladet sagde de til mig, at lærer Jensens anbefaling blev udslaggivende for min ansættelse. Tak til den stolte gamle lærer fra Mygdal. Senere, da han flyttede til Hjørring, hilste jeg næsten hver dag på ham under hans ture i byen.

Jeg står ikke alene i taknemmelighedsgæld til lærer Jensen. Senere hen hjalp andre mig på vej. Det var jo i mesterlærens tid. Journalistakademiet kendte vi intet til. Derfor kunne en ung som jeg uden eksamen arbejde sig fremad, og den gamle uddannelse på selve bladene betød, at vi journalister blev meget forskellige, udnyttede vore evner og anlæg i den retning, vi ønskede at gå. Der var ingen standardisering som i dag. Jeg tror, at mesterlæren var en stor fordel for de almindelige dagblade, der opererede i gulvhøjde, levede af de jævne nyheder. Den arrogance, der nu i en vis udstrækning er til stede overfor lokaljournalistik, kendte vi ikke til. Nu vil mange af de unge lave afslørende reportage, selv om der intet er at afsløre. Jeg føler, at den unge redaktør af i dag vil leve op til de præstationer, som Washington Post-medarbejderne udviste i Nixon-sagen. Den rene tåbelighed. Journalister på lokalblade skal stadig skrive om det, der interesserer Maren i Kjæret, selv om nævnte dame i dag nok er flyttet ind til et plejehjem i kommunens centerby. Vestergaard senior lærte mig meget, og det gjorde senere hen også redaktionsledelsen på Hjørring Amtstidende, ikke mindst redaktør Sv. Gjed sig. På Venstrebladet var der en meget dygtig, ældre maskinsætter, Christensen hed han, og han var guld værd for mig. Han satte mig ind i den sætte- og trykkerimæssige side på et bladforetagende. Jeg leverede til at begynde håndskrevne manuskripter til sætteriet, idet jeg endnu ikke kunne beherske en skrivemaskine på tilstrækkelig professionel måde. Sætteren kunne klare alle mine kragetæer, og resultatet blev de nydeligste artikler med alle kommaer og andre tegn på rette plads. Han var en guttemand, og han var i højt humør, når han berettede om sin søn, der havde gjort en flot karriere i bladverdenen. I de dage var der mange bladfolk, der leverede håndskrevne manuskripter, også redaktør Vestergaard. Den kendteste journalist, der kun skrev i hånden, var redaktør Franz von Jessen, Berlingske Tidende, tidligere Nationaltidende. Han var dog en gammel mand, da jeg tog fat. Efter et halvt år fik jeg lært at håndtere bladets store Olympia skrivemaskine. Og man skulle være hurtig på tasterne for at klare nedskrivningen af det, der gennem redaktionsradioen blev dikteret til os i løbet af morgen- og formiddagstimerne. Venstrebladet modtog udsendelser fra Ritzau og den radikale pressetjeneste. Værst var det, når klasselotteriets store tal skulle udskrives. Tal ned til 500 kr. dikteredes to gange, 500-tallene kun en enkelt gang. Disse vigtige tal skulle jo med i avisen på udtrækningsdagen. Næste dag fik vi så alle de øvrige tal "I bly" fra København. Det var ikke morsomt, hvis der optrådte et forkert tal i avisen og en vinder var begyndt at bruge af pengene. Vi udsendte dog dette talmateriale med forbehold over for fejl.

En journalist, der kom til at betyde meget for mig, var Chr. Winther fra Vendsyssel Tidende. Næsten hver formiddag, når vi var sammen til pressemøderne på politistationen i Jernbanegade, lavede han efterkritik på gårsdagens arbejder i Venstrebladet og Hjørring Amtstidende. Den, der repræsenterede det konservative blad, var en ung mand, der hed Bendt Eilertsen. Han var født ind i bladverdenen, da hans far var redaktionssekretær på Frederikshavns Avis. Senere blev Eilertsen ejer og leder af avisen i Frederikshavn. Chr. Winther flyttede til radioen, og jeg traf ham igen, da jeg sad på Hærens Pressetjeneste. Han ringede til mig om morgenen for at få nyheder til Pressens Radioavis. Senere blev han jo landskendt som korrespondent for Danmarks Radio i USA. Sidst under besættelsen forsvandt Chr. Winther pludselig. Han gik under jorden, som man sagde. Han dukkede frem den 5. maj som en af lederne i modstandsbevægelsen i Hjørring. Han var så vigtig en person, at Zonens berømte ambulanceflyver blev stillet til hans rådighed, når han skulle til nogle af frihedsbevægelsens møder andet sted i landet. I politiarbejdet blev han afløst af en helt grøn journalist, Sv. Thorsen, som jeg blev gode venner med. Han endte som redaktør på Vendsyssel Tidende. Hans senere kone var fra Bjergby. Hende fulgte jeg ofte med på hjemturen.

(11)

Af dette vil man forstå, at politireportagen var noget centralt i den lokale bladtilværelse i krigens Hjørring. Efter at have afskrevet radio-telegrammer fra Ritzau og Den radikale Pressetjeneste og at have modtaget telefonater fra bladets meddelere rundt om i sognene, så den lands- og landsdelsmæssige side af sagen var i orden, gik turen til politistationen i Jernbanegade, hvor der indsamledes kriminelle og politimæssige nyheder hos kriminalpolitiets leder, hos anklagemyndigheden, hos politimesteren og hos vagthavende ordensbetjent samt hos menige kriminalbetjente, der også gerne måtte udtale sig til pressen. Retssalen lå i bagbygningen til politigården, og her sad vi ofte i et par timer for at få en "god retssag" med hjem. Vi, dvs. journalisterne fra alle byens fire blade, der i fællesskab optrådte ved disse pressemøder, så politifolkene og andre ikke skulle generes flere gange end højst nødvendigt. Der var dog et meget stort informations-beredskab fra alle sider i politi- og retsbygningen. Og besættelsen havde givet et større fællesskab mellem myndighederne og pressen end tidligere. Der indledtes som ofte med en udveksling af nyheder om krigens gang og besættelsens lokale tildragelser. De sidste angik tyskerne og kunne ikke skrives, men en information til begge sider gav en grundlæggende forståelse af det, der var sket, og var på vej til at ske. Når man kom hjem på bladet blev disse oplysninger givet videre på redaktionen. Jeg kan huske mange af de kommentarer, som blev givet af politifolk og journalister.. Den 6. juni 1944 under pressemødet hos kriminalchefen sagde journalist Chr. Winther, Vendsyssel Tidende; -Det er nu rart at tænke på, at englænderne igen har sat foden på fransk jord. Nyheden om invasionen i Normandiet var da kun to timer gammel. Den første Ritzau-meddelelse kom på redaktionen ved 9-tiden.

Foreteelser med tysk indslag kunne altså ikke skrives i aviserne, bl.a. om færdselsulykker med tysk deltagelse, om de mange fæstningsarbejder, der mange steder gjorde landbrugsarbejde næsten umuligt, bl.a. store pigtrådsspærringer over markerne uden for Hjørring og med "tankgraven" fra Hirtshals til Søby, der ganske skar mig hjemsgn Mygdal over på tværs, og meget andet af samme karakter. Stof angående rene danske foreteelser af kriminel og retslig tilsnit var der frit slag for, og de sager blev ikke givet for lidt. Navne på implicerede blev nævnt i massevis lige fra en rejst sigtelse, over tiltalen til dommen i retssalen bag politistationmen. Et simpelt tyveri kom straks ved en mistanke eller anholdelse frem i fuldt dagslys med navn og adresse - samt, og ikke mindst vigtigt, også med øgenavn og andet godt. I mine udklip finder jeg en dramatisk beretning om Aksel Christensen, Skallerup, der har fået en dom for beruselse m.v. Han er nævnt med fuld navn og øgenavnet "Skallerups Skræk", idet han mange gange har optrådt generende under fuldskab. Han fik 60 dages ubetinget fængsel, hvor fra dog gik seks dage for udstået varetægtsarrest. I bladene er hans meriter karakteriseret som forbrydelser, og hans gamle mor i Nr. Saltum er også taget med i referatet. Dømte bad nemlig om udsættelse i afsoningen i et par dage, idet han først ville hjem og besøge sin gamle mor. Det gav dommeren med et smil tilladelse til, da, som han sagde, "arresten i øjeblikket er fuld af dømte". Der kunne trækkes i hundredvis af den slags sager frem om tyve, fulderikkere, slagsbrødre, hazardspillere og sortbørsfolk. Navne på dem er nævnt i flæng, og de får fin presseomtale med navn og adresse fra anholdelse over sigtelse til dom, mange gange op til ti omtaler med navn, idet sagens udvikling med diverse tilståelser hen ad vejen heller ikke undgår den opmærksomme journalists skrivekløe. En hazard-klike på mange personer er nævnt fra sigtelse til dom, alle med fuldt navn. Og hvad med stakkels godsejer Horn fra godset Odden. Han er hængt ud med navn og godsejertital i en sag om, at han har forsøgt at smugle en gris om bord i et udenlandsk skib i Hirtshals havn. Han nævnte journalisterne med stor glæde. Han var nemlig kendt for at være nazist med tæt tilknytning til tyskerne.

Godsejer Horn, Odden Hovedgård, som det den gang hed, var en herre, vi så meget til i Hjørring i krigens seneste år. Ham husker jeg for den vilde hjemkørsel i beruset tilstand fra Hjørring til Odden. Det gik i stor fart og til piskesmæld i den flotte herskabsvogn og med statelige heste forspændt. Og der blev ikke set til politiindgreb mod ham i kørsels-sager. Derimod hans smugleri af en gris og to sække kartofler i Hirtshals havn røg efter opdagelsen direkte som politisag til retten i Hjørring. Det var en kystbetjent i Hirtshals, der opdagede smugleriet. Dels de mystiske pakker med kartofler og dels det levende svins hyl kaldte øvrigheden til havnen. Horn sagde, at forsendelsen skulle til Granå. Men det foregik altså på et tysk skib, der slet ikke sejlede til Granå, hvor politiet ventede, men direkte til Hamburg, hvor leverancen kom den tyske forsyning til gode, men på illegal vis og til tyske privatvenner. De tyske myndigheder ønskede kontrol med eksporten, så rationering m.v. kunne overholdes. Derfor tillod de en dansk retssag af nævnte karakter. Horn så jeg senere efter krigen i retten i Hjørring, tiltalt for værnemageri m.v. Bedst husker jeg ham den 5. maj om aftenen på politistationen i Hjørring. Han var da blevet anholdt og sad indespærret i kælderen i et lille aflukke, som ellers benyttedes til en politihund. Det målte et par meter på hvert led. Vi journalister blev af frihedskæmpere ført ned i kælderen, og vi fik gennem kikhuller lov til at iagttage de mange anholdte i de snævre regioner. I dag er det helt pinligt at tænke tilbage på. Men den gang var det den store fornøjelse, der langt overgik et tilrejsende teaterselskabs optræden på scenen i du Nord's teatersal.

I dag er der jo meget snævre rammer for, hvorledes bladene kan optræde over for sigtede personer. Navnemæssigt set skånes småkriminelle, måske endda i for vid udstrækning, da der ofte kan være en præventiv virkning i navne-nævnelser. I krigens og efterkrigstidens hede år var det helt anderledes. Det var faktisk mange gange op til den jourhavende journalist selv at afgøre navne-sagerne. Og mange gange blev man ved hjemkomsten fra politi og ret afkrævet navne, for de tiltalte, anholdte og dømte skulle frem i fuldt dagslys, så uskyldige ikke kunne blive mistænkt. Derfor sørgede man som ung journalist altid for at have navnene med hjem. Og politiet udleverede dem beredvilligt. Sådan var man den gang. En "forbryder" var og blev en "forbryder". Ud i lyset med ham. Der var ikke alle disse sociale og psykologiske hensyn at tage. Det var den gang, da kriminalsager blev set i sort og hvidt. Og krigens tyveknægte, sortbørshandlere og andre blev vurderet som folk, der brød det nationale fællesskab under besættelsen. Og efter den 5. maj gik det videre i samme bane. I 1945 og 1946 var vi ikke i tvivl om, at en stikker burde henrettes på stedet, og at en lille bondekarl, der efter "regeringens opfordring" og under tryk fra nazistiske foresatte havde meldt sig til Frikorps Danmark, skulles straffes med flere års fængsel. De helt klare og primitive enkeltsager mod "de små" klaredes hurtigt. Og de fik deres straf. De mere komplicerede foreteelser tog tid, og efterhånden ændrede stemningen sig, så mange af dem, der betegnedes som "store", fik ikke straffe, der svarede til de første domme fra 1945-46. Men dødsstraffen og love med tilbagevirkende kraft kunne man ikke komme uden om at gennemføre lige efter befrielsen. Var det ikke sket, så var der blevet oprør, og så var samlingsregeringen brudt sammen. Jeg kan huske en aften i Hjørring i befrielsessommeren, da modstandsfolk var ophidsede over løsladelse af nogle anholdte. Det var lige på grænsen af et kup, som besindige modstandsledere fik forhindret i yderste øjeblik.

Men indrømmes skal det, at det var spændende år at være ung journalist med fri adgang til begivenhederne både under og efter krigen. Jeg kan huske, at vi i byrådssalen i Hjørring var med til at holde øje med en ung mand i tysk uniform. Han skulle i timevis stå med armene oprejst, sank de sammen, så kom kolben af en frihedskæmper-maskinpistol hurtigt i kontakt med hans albuer.

I det blandede erindringsbillede fra besættelsens sidste år og de første frihedsår, hvorfra foranstående er hentet, er der utallige både alvorlige og humoristiske sager at trække frem, og mine mange udklip fra Vendsyssel Venstreblad og Hjørring Amtstidende giver et broget billede af det, vi skrev om den gang - og vel at mærke måtte skrive om i et land, hvor censuren var gældende fra 9. april til omkring kl. 21.30 fredag den 4. maj, da vi pludselig via telefonen fik meddelelse om, at al censur var ophævet med øjeblikkelig virkning. Og straks derefter blev jeg af redaktør Johs. Thies, amtstidende, sat til at skrive en artikel om feltmarskal Montgomery til offentliggørelse i bladets første frie nummer, der udkom ved middagstid den 5. maj. Jeg nød at løse denne opgave.

Men jeg vil endnu en gang kaste blikket tilbage til 1943 og 1944, da jeg skrev fra venstrebladet. Det vrimler i mine udklipsbøger med beretninger fra retssalen i Hjørring. Der er mange sager om hazardspil og i første række om spillet "Hold på Sekseren", der dyrkedes ivrigt blandt de mange arbejdere, der var ansat hos tyskerne og i tørvemoserne. De tjente mange penge, og lønnen fik hurtigt ben at gå på. Der er således en artikel om en "Hazard-klike", som det hedder i overskriften. De var tiltalt for at have spillet hazard i en barak i Skagen. Ingen tvivl om, at her var der tale om værnemagtsarbejdere. Der blev jo bygget "fæstninger" til den store guldmedalje på Grenen i de år. Og urmager E. M. Nielsen fra Morild er sat under tiltale for at have solgt spritus i sit hjem til "en gruppe mennesker", altså en smugkrosag. Der var blevet taget ågerpriser for de våde varer. To arbejdsmænd fra Hirtshals er nævnt med fuld navn og adresse. De har hver fået 14 dages hæfte for fuldskab og mindre pæn optræden på gaden i Hirtshals i den forbindelse. En arbejdsmand fra Hjørring er også hængt ud med navn og bopæl. Han blev idømt otte måneders ubetinget fængsel for at have stjålet en frakke på Martins Hotel i Jernbanegade i Hjørring. En arbejdsmand fra Hundeleve er anholdt og overført til en arrest i København. Han havde i hovedstaden stjålet to cykler. Og bagefter skulle han til Roskilde, hvor endnu en sag ventede ham. To unge mennesker er af politiet smidt ud af banegårdsrestaurationsen. De blev senere tiltalt for værtshusuorden og idømt en pæn bødestraf. Videre læses et langt referat om arbejdsmand M. Pedersen, der havde bopæl på svendehjemmet i Hjørring. Han fængsledes for et cykeltyveri, og en anden mand var i fedtefadet for senere at have forsøgt at "skrælle" den samme cykel. Det lykkedes dog ikke, da cykeltyv nummer et dukkede op på ny og løb med cyklen. Ret en sag, der viser noget om krigens varemangel og krigens specielle typer af "forbrydelser". Uden gåseøjne blev alle disse sager karakteriseret som forbrydelser, og gerningsmændene var alle forbrydere. Sådan lød det i artiklerne. Dommene var hårde, hvad der var naturligt i en besættelsestids-situation, hvor næsten alle stjalne varer var uerstattelige.

Der var hver dag i bladene masser af omtaler af lovertrædelser, men de fleste hørte til i småtingsafdelingen. Dog var der også røverier imellem, og en uddeler fra oplandet blev fængslet i en omfattende sag om stjalne rationeringskort, dog han overførtes til København, hvor kortene var stjålet ved et stort kup. Uddeleren havde altså optrådt som hæler og opkøbt mange af kortene. Mod overpris kunne han så levere rationerede varer uden kort, altså en service-virksomhed over for brugsens glade kunder. Der er også slagtere, der sammen med deres svende har leveret kød uden om kørkort-ordningen. De købte grise, lam og andet godt op og kunne give deres kunder ekstra portioner, selvfølgelig mod en pæn lille overpris. Det kom kødhungrende byboer til gode. Ude på landet havde man sit på det tørre. Der var slagtninger og kødbytninger noget ganske alment. Ja, sådan var krigens Danmark også.

Når man sidder og skriver om dette, så dukker hele besættelsestidens stemninger og miljøer tydeligt op. Det hele set i et sceneri af mørklagte gader, hvor kun blåmalede elpærer lyste op, og hvor man hele tiden havde farten af brunkulsrøgen og generatorosen i næseborene.

Besættelsesårenes lugte var mange. Og det var ikke kun på gader og stræder. I hjemmene bredte sig en surlig duft fra halv våde tørv, for det var jo ikke altid, der var træ til rådighed til fyring i kakkelovnene. I komfurerne havde "kvas" en stor betydning som brændstof. De mange klippede grene var efterspurgt. Og rundt om på gårdene turneredes der med de såkaldte "kvashuggere". Som i de fleste tilfælde var det mest i byerne, der rantes. Her var der ikke kun svært at få tilstrækkelig med f.eks. kød, men også brændsel var en mangelvare. Her blev der opkøbt tørv i massevis, der henlå i skure og udbæng. Kvaliteten var ofte meget dårlig. Nogle blev rige på at være tørvegrosserer og levere sekundavarer. Mången en gang overværede jeg i retten sager rejst mod tørvesvindlere. Et af resultaterne af det dårlige brændsel var løbesoden, der bredte sig ned ad skortstenene, også inde i stuerne. Det lugtede forfærdeligt. Og så sæben. Den var til at begynde med 80 pct. s, som det hed sig, og så blev den til 60 og 40 pct. Det endte vist med 20 pct. Men så kunne man også ligeså godt vaske sig med en klup ler. Men det var håndsæben. Der kunne næsten heller ikke skaffes midler til vask og rengøring. Resultatet af hele situationen blev, at det ofte ikke var morsomt at færdes, hvor mange stimlede sammen. En em af urenhed lå i luften i tog, rutebiler, venteværelser og biografer. Der var nogle, der forstod at holde en ren linje. Jeg beundrede de unge damer, der kunne klare dette, og som samtidig så chick og fikse ud i tøjet. Der var ikke den tøjgenstand fra mors og bedstemors dreagkister, gardiner og tæpper, der ikke kunne anvendes. Med fikse klip og net syng klarede pigerne det hele. Det fortalte jeg mange år senere min datter om, da hun evindeligt skulle have nyt tøj, skønt det gamle kun var brugt et par gange. Men hendes mor, der kom fra tekstileggen ved Herning, kunne klare meget af dette. Hun hørte jo til de årgange af unge damer, der med fantasi og snilde klarede sig gennem krigens tøjtrængsler.

Men der var også mange, der næsten gik til grunde i snavs og hullet tøj samt revnede gummistøvler. Blandt mine mange artikler fra de år ser jeg en 100 linjer lang sag, der har overskriften "Venteværelsets indhold og gadens tavse vandrer". Den handler netop dem, der gik helt til bunds. Vel i høj grad, fordi de manglede et ordentligt hjem at støtte sig til. Hjørring havde også en flok, vel omkring tyve mænd, der formålsløst drev rundt i gaderne og lignede vagabonder, skønt de slet ikke hørte til den kategori. Disse unge søgte bl.a. banegårdens ventesal for at komme bort fra den bidende vendsysselske blæst, men varme kunne de dog ikke hente på det sted. Som alt andet offentligt var salen naturligvis uopvarmet. Disse unge betegnes som lappede og forbutlede eksemplarer fra krigens sidste vinter. Og de sættes i modsætning til de mange frelste unge, der i fikse skidragter rykker ud til Hjørring Bjerge for at dyrke vintersport. For hvor mærkeligt det end kan lyde, så var der stof nok til skidragter og læder nok til skistøvler. Man skulle blot kunne betale. Rationeringsmyndighederne havde nok bevidst fremmet produktionen af disse varme sager, så folk i hvert fald havde noget at stå imod med i de skrækkeligt hårde vintre, der prægede krigsårene.

Den nævnte artikel har ikke fået for lidt, og den er i sin slutning ikke langt fra at komme i strid med den tyske censur. Efter skildringen af de håbløse fra banegården lyder det: -En ung mand og en ung pige drager netop forbi mig. Han er ret langhåret, og hun har en kæk rød-blå hue på hovedet. Unge, friske, sunde og glade. De er værdige repræsentanter for Danmarks ungdom af i dag. Og heldigvis er der mange sådanne par. Man glemmer nu ganske de uheldige elementer fra den snavsede ventesal. Ingen tvivl om, at den unge mand i historien var swingpjatte og dermed tysker-modstander. Og pigen var altså iført Royal Air Force-hue. Den slags lyrik kunne altid indføres i ens artikler. Den tyske censur opdagede det faktisk aldrig, i hvert fald ikke, når man skrev for et lille blad i den danske provins. I mine udklip kan jeg finde mange eksempler på dette. Også i mine krigs-artikler.

(15-

Fra januar 1944 er der en anmeldelse af en koncert med Kai Ewans swing-orkester. Den er altså fra mit første journalisteleverår, og i dag kan jeg godt se, at swing-musik ikke var det, jeg havde mest forstand på. Jeg var da også den gang lige fyldt sytten år. Og kom lige ude fra det danske bondeland. Så naiviteten i anmeldelsen kan jeg godt i dag tilgive mig selv. Men ånden i artiklen er der intet i vejen med. Den er proamerikansk. Der henvises til den skønne swingmusik, og alle numre er omtalt med deres engelske navne. Utroligt dristigt. Det var det år, Tivoli blev spængt i luften på grund af, at swingpjatterne bragte besættelsesmagten i harnisk. Den artikel er ikke censureret. Den slutter således: - Det var en uforglemmelig aften. Mørke og lyshårede unge mellem hinanden i massevis, alle langhårede og internationalt klædt, eller i hvert fald amerikansk udseende gentlemen, der med deres bifald gav til kende, at det var den slags musik, man kunne gøtere. Kai Ewans kom og sejrede. En lige næstestyver til tyskerne, både i koncert- og anmeldelsesmæssig henseende. Min redaktør har været ret dristig, når han lod det passere. Forøvrigt omtales en lille, eminent ny sangerinde, der med sine engelske sange besnærede alle. Hendes angelsaksiske sprog evner understreges. Forøvrigt hed den "lille ny sag" Aase Werrild. Hende kom vi senere hen til at høre meget om. Den aften var tilstrømningen til du Nord så stor, at salens rammer truede med at sprænges. Men alt, der havde med noget engelsk eller svensk at gøre den gang, blev stormet af patriotiske danskere. Ved Kino eller Biografen kunne der, oplyser jeg i en af mine artikler, godt være op til 400 mennesker, der gik forgæves, fordi alt var optaget. Det må dog indrømmes, at også de tyske film havde stort besøg. Således var "Den gyldne Stad" og UFA.s jubilæumsfilm "Münchhausen" med henholdsvis Christina Söderbaum og Ilse Werner samt "blonde Hans", Hans Albert, kasseslagere af rang i besættelsestidens Danmark.

Også kinoorganisten fra "Palladium", Peer Frost, gav koncert i Hjørring sammen med sit eliteorkester, og her blev der også spillet amerikansk for alle pengene, bl.a. swingnumret "In the Mood" og helt nye amerikanske numre, som orkestret havde lært pr. gehør ved at lytte til den amerikanske soldaterradio fra London, den, der senere blev til AFN i det besatte Tyskland. Et af de ny numre hed "Wham". Koncerten holdtes i Borgerforeningen, og anmelderens "allierede sind" er ikke til at tage fejl af i den forbindelse.

Lad os så tage et par ting fra den endnu farligere udenrigspolitiske og krigsmæssige side af min skribentvirksomhed i 1943 og 1944. Den 8. juli har jeg en artikel, der hedder "Sikorski in memoriam". Her drejer det sig om lederen af den polske eksilregering i London, der netop er blevet dræbt ved en flyveulykke ved Gibraltar, hvor også den engelske topskuespiller Leslie Howard mistede livet. Til sidst i nekrologen står bl.a.: - Og nu mødte han altså døden, uden at det blev undt ham at se sit polske fædreland frit og selvstændigt efter dette verdensopgør. Dristig tale, når man nu ved, at Hitler for bestandig havde sat sig på halvdelen af Polen. Den frihed, der her omtales, kan kun nås ved en allieret sejr. Godt, at nazisterne ikke faldt over den mindeartikel. Selv var jeg den gang ikke forudseende nok til at kunne forestille mig, at Polen ikke straks ved krigens slutning skulle være frit, men at der skulle gå næsten 50 år fra 1943, inden friheden kom, nemlig da Sovjetimperiet brød sammen. Men vi havde nu den gang en vis mistanke til russerne. En af mine gode venner i Hjørring, boghandler Orla Rossel, sagde mange gange til mig i krigens sidste år: -Jeg er bange for, at vi bliver gevaldigt skuffede over russerne. De vil aldrig opgive det, de måtte nå at besætte. Han var altså en forudseende mand.

Artiklen om Sikorski er forsynet med et 1 sp. billede af ham. Han er her iført Polens smukke officersuniform fra før krigen, da han opbyggede den polske hær efter frigørelsen fra Østrig, Rusland og Tyskland. Han holdt sig til den uniform til sin død. Battledress bar han aldrig.

Det var altså i juli 1943, at jeg skrev nekrologen over Sikorski. I dette mit første år ved et blad var jeg en yderst flittig skribent, ikke mindst i sommeren 1943, da jeg endnu ikke var blevet elev på bladet, men var ansat på ekspeditionen. Efter den 1. september kommer den mere bladmæssige hverdag ind i billedet. Jeg kan dog af mine udklip se, at jeg også inden tiltrædelsen som elev har løst mange almindelige journalistiske opgaver. Jeg har skrevet meget fra sognene Mygdal, Bjergby og Astrup, bl.a. om konstitueringerne efter sognerådsvalgene i forsommeren 1943. Jeg har også lavet rundspørger om høstudsigter, og herunder blev mange fra mere fjerntligge sogne, bla. ved Løkken, Sæby og Frederikshavn, udspurgt. Allerede i sommeren 1943 begyndte jeg med mine biograf-anmeldelser, og bladet brugte mig også den sommer som "udsendt medarbejder". Bl.a. dækkede jeg i juni det år Kvindernes Fredsligas distriktsmøde i Rakkeby, et møde, der omfattede hele Vendsyssel og Ålborg. Det var en betroet opgave, jeg her fik, for fredsligaens udfoldelser var noget af "hjertebloodet" for den radikale bevægelse omkring Venstrebladet. På samme måde som husmændenes møder og det, der skete i den grundtvigske bevægelse og højskoleforeningen.

Der var jo noget af et skridt frem til dette fredsmøde med det knækkede gevær fra den artikel, jeg havde i bladet allerede den 14. maj 1943 omkring afslutningen af den tre år lange kamp om Nordafrika, der netop i maj dette år var endt med de allieredes sejr i Tunis. Det var iøvrigt min første krigsmæssige artikel i bladet. Og den giver en oversigt over sejre og nederlag i de tre nævnte krigsår, der startede med Wavels vellykkede offensiv i 1940-41, hvorefter det tyske militærgeni Rommel dukkede op på arenaen. Uden ham var italienerne uden tvivl blevet gennet helt ud af Afrika allerede i foråret 1941. Men mærkeligt er det, at denne ret lange artikel har fået lov til at passere, for fra ende til anden er den gennemsyret af en inderlig glæde over kampens udgang. Og Montgomerys sejr får bl.a. følgende ord med på vejen: - Den engelske offensiv blev indledt den 23. oktober 1942, og Montgomery har ved sin imponerende fremmarch de 1000 af kilometer gennem ørkensandet indskrevet sit eget og Ottende Armes navn uforglemmeligt i verdenshistorien. Citat slut. Det kunne faktisk ikke være skrevet friere og bedre efter den 5. maj. Men artiklen stod altså i Venstrebladet nævnte majdag i 1943, da spændingen mellem dansk og tysk galloperede imod det dramatiske højdepunkt den 29. august samme år. Redaktør Vestergaard har ved at tage sådanne indlæg løbet en stor risiko. En artikel som den var simpelthen den gang nok til at afføde en redaktør-suspensation. Se blot på, hvad der var sket med redaktør Gunnar Helweg-Larsen allerede i 1941. Og mange andre eksempler på lignende kunne her trækkes frem. Det drejede sig alle om pressefolk, der af tyskerne havde fået forbud mod at beskæftige sig med journalistisk virksomhed.

Min artikel om Montgomerys sejr i Afrika var kun et af omkring femten udenrigspolitiske og militære indlæg i den varme sommer 1943. Og der er faktisk censur-sprængstof i dem alle sammen, den 28. maj om Tyrkiet og Syrien, den 22. juni om toårs-dagen for angrebet på Sovjetunionen, den 25. juni en sag om Kreta, den 3. juli om invasionsfeberen i Middelhavs-området, altså om optakten til landgangen på Sicilien den 10. juli. Den 9. juli en artikel om krigen i Østen, hvor Japans stilling i følge skribenten "Ikke er alt for gunstig". Så følger i rask stil en række militært prægede sager om kampene på Sicilien, og enkeltheder om stillingen ved bl.a. Catania er så præcise, at de umuligt kan være hentet fra telegrammer fra danske bureauer. Her må simpelthen også være anvendt informationer leveret over BBC.s danske udsendelser. Eller over svensk radio. Den 12. juli er der en sag omkring Churchills og Roosevelts sjette møde under krigen. Forfatteren glæder sig her over Italiens vaklende krigsvilje. I den sommer bliver Benito Mussolini fældet i det fascistiske storråd, og i september kapitulerer landet. Kort efter erklærer Italien krig mod Tyskland. Venstrebladet har så absolut haft fingeren på pulsen hin 12. juli. Sært, at det gik?

Ja, men det gik altså. Der var ingen af bladene i Hjørring, der i censur-tiden blev ramt af tyske forbud og restriktioner ud over de generelle, der gjaldt for det ganske land. Der var dog himmelvid forskel på det, der kunne skrives i Vestjylland og Vendsyssel, og så det, man kunne tillade sig på blade i København og i Sønderjylland. Det sidste sted var det tyske mindretal i høj grad med til at belure den danske presse. De afslappede forhold, vi i dag ser i grænselandet, var ukendte i de dage. Den gang var der virkelig spænding mellem dansk og tysk. Unge af i dag vil slet ikke kunne forstå dette. Jeg fik levende indtryk deraf ved et ophold i Sønderjylland i 1944. Og senere, da jeg kom til Jydske Tidende, fik jeg af kolleger og bekendte, der havde været med dernede i hele besættelsestiden, udførlige skildringer af alt det, der var hændt i landsdelen den gang. Og endnu i 50'erne skulle der ikke meget til, før harme og had kom op til overfladen, bla. under diskussionen om den vesttyske genbevæbning i 1952-54. Som taler for KU gik jeg ind for denne sag, og det gjorde faktisk alle i min forening i Kolding. Men "sønderjyderne" på bladet forstod det ikke. Dog havde de et specielt og modsætningsfyldt forhold til alt dette, idet deres følelser sagde nej og deres forstand ja. Det har vi jo senere under alle unions-afstemninger tydeligt kunnet iagttage. Der blev skrevet og sagt en masse dernede, men når tallene blev gjort op, så var der altid et meget solidt Europa-flertal i Sønderjylland, selv det år, da det øvrige Danmark væltede unions-traktaten om den fælles mønt. Sønderjyderne har fra udlændighedstiden arvet en vid europæisk horisont. I afgørende situationer fornægter den sig ikke. Så lader man fornuften råde, mens man i det østlige Danmark indkapsler sig i den værste del af lilleput-arven fra 1864. Den med "puslingelandet, der hygger sig i smug, mens hele verden brænder om din vugge". Og så får den ikke for lidt derovre i København, mens de grønne Tuborg-øl bliver "knappet op" i stribevis. Så har de det så forbandet godt med sig selv og tror, at et isoleret Danmark er verdens navle. Det frygtkompleks, der bærer dette fremad, kom sønderjyderne af med, da de kæmpede ved Verdun, Somme og Brest Litowsk.

Men under besættelsen gjaldt det altså dansk og tysk fra Kruså til Grenen. Det var den store sag i mine unge journalistår. Det er vel også trådt tydeligt frem i det, jeg hidtil har haft at berette. Men på de mange møder, jeg gik til, blev det sagt meget tydeligere. Bl.a. på Christmas Møllers dagligstue-sammenkomster op til hans afrejse til London i 1942. Det, der blev sagt på møderne, forstod skribenten, selv om han var ung, på bedste måde at censurere. Taleren skulle jo ikke bringes i fedtefadet. Kun åbenhjertede Wilhelm la Cour kunne slet ikke undgå det. Modigt trådte han frem i skrift og tale. På samme måde som Kaj Munk. Rent lokalt var Halvorsminde Ungdomsskole i Bagterp vel stedet, hvor de frejdigste og skarpeste nationale toner lød. Jeg referede næsten alle sammenkomster derude. Og her måtte jeg i høj grad træde til som censor. Havde jeg refereret alt det, forstander Frode Nielsen og andre talere sagde, så var skolen omgående blevet lukket og et par lærere eller tre arresteret. Sådan blev der allerede talt på skolen, da jeg var elev i 1941-42, og her blev jeg faktisk på stærkeste måde styrket i den overbevisning, der bar mig fremad i mine skrivelser. Og senere i mine taler i KU i Hjørring. Trods alt må det indrømmes, at Christmas Møller var den største inspirator for mig. Men ånden fra Halvorsminde levede stærkt i mit sind. Gennem Frode Nielsen kom jeg ind i Dansk Nordisk Ungdomsforbund, afløseren for Det unge Grænseværn, hvis leder, lærer P. Marcussen, var en fængslende foregangsskikkelse for alle os, der gik med det lille runde femkors- emblem i knaphullet, hvor det lyste op ved siden af kongemærket, og - for mit eget vedkommende - KU.s stolte løvenål. Det nationale fik ikke for lidt den gang. Og så var der jo også Det frie Nord, der lededes af generalløjtnant E. With. Ham fortalte min mor mig meget om. Hun havde truffet ham hos folketingsmand Sørensen Vanggaard, både på Vanggaard og Vandstedlund. Han var den gang kun kaptajn. Min mor tjente i flere år hos Sørensens. Det prægede hende for livet.

Folketingsmand, statsrevisor J.Sørensen Vanggaard, der i en menneskealder repræsenterede Hjørringegnen i Folketinget, valgt af Det moderate Venstre endnu før venstre-gruppernes sammenslutning i århundredets begyndelse, blev med ret kaldt Den sidste Stordansker. Han holdt på alt det historiske danske fra Nordkap til Ejderen og fra Skåne til De vestindiske Øer. Og mange med lignende synspunkter færdedes bl.a. på Vandstedlund i Bagterp, der blev familien Vanggaards hjem efter salget af proprietærgården Vanggaard. Min mor tjente som nævnt begge steder, og hun bragte en ballast af nationale og specielt sønderjyske følelser med ind i mit hjem. Dybbøl blev altid nævnt med andægtighed i Skovsmose. Og noget af dette tog jeg i arv. Mine følelser i så henseende blev stærkt bestyrkede på Halvorsminde og på Hjørring Amtstidende, hvor Vanggaard iøvrigt havde en næsten stærkere position end på Vendsyssel Tidende hos E. Glerup. De havde ikke på amtstidende glemt, at Vanggaards medlemsskab af Folketinget bl.a. blev sikret gennem konservative stemmer fra Hjørring. Der var mange, bl.a. i mit hjem, der anså Vanggaard for at være mere konservativ end venstremænd. Det var sikkert rigtigt. Forsvarets styrkelse hørte med til synspunkterne. Jeg kan bl.a. huske, at min mor var meget betænkelig, da jeg blev sendt til Rakkeby for at referere et møde i kvindernes fredsliga. Og det skønt hendes søster, Olga, var førende i den bevægelse sammen med vor lokale lærerfrue, Anna Møll.

Så af alt dette kan forstås, at jeg allerede fra 1942 valgte at slutte mig til Konservativ Ungdom. Og det medlemskab havde jeg altså ikke besvær med på Venstrebladet. De var jo liberalister, selv om de var radikale. Men der var ingen tvivl om, at de ultranationale toner på Halvorsminde ikke passede dem helt. Men mine referater fra ungdomsskolen blev optaget i bladet uden strygning af en sætning. Pressefriheden blev holdt i højsædet på det blad. Det tænker jeg ofte tilbage på i dag. Jeg havde den lykke at vokse op i den danske presse den gang, da de fire gamle partier havde hver sit talerør i næsten alle danske byer. Det gav en debat og en pressemæssig mangfoldighed, der var guld værd. Så kan det godt være, at politiske møder blev refereret på den måde, at ens egen kandidat fik 100 linjers omtale, mens der kun blev plads til 25 linjer til alle de andre talere. Det var ganske ligegyldigt, for partigængerne havde jo alle et talerør. Debatten den gang var meget bredere. I vor TV-tid er sekund-replikker det afgørende. Der bringes aldrig mere et ordentligt referat fra bl.a. Folketinget. Eller fra kommunalbestyrelserne og amtsrådene. Ingen gider læse det, siger man. Det er måske i dag rigtigt, nemlig i en tid, da massemedier og kulørte boulevardblade behersker døgnets overskrifter. Men sundt for demokratiet er det ikke. Man kan næsten frygte, at en populist i fremtiden vil være i stand til at erobre et flertal, fordi vælgerne er vænnet fra at tænke politisk, men falder for fraser, der netop gør sig i dagens strid. Tilbage er der så partiernes elitekredse, men de er næsten endnu farligere, fordi mange af dem ikke magter at se ud over Christiansborgs mure. Jeg husker fra min tid i presselogen, hvor glade de var, når de samledes omkring deres øller i Folketingets kantiner og udvekslede sikre replikker, der ikke rokkede en tødel ved synspunkterne. Det kunne blæse godt udenfor "Borgen", men næsten ingen vind trængte ind gennem de tykke mure. Det var i 70'erne. Jeg er bange for, at det ikke er bedre i dag. Men den gang i 40'erne var det morsomt at komme ud til de mange vælgermøder i kredsene, ofte 15-20 møder i hver kreds op til et valg. Og der var så mange tilhørere, at der næsten ikke kunne blive plads til alle. Her tænker jeg selvfølgelig på tiden fra 1945 og fremefter til omkring 1965, da TV langsomt nedbrød den politiske mødekultur i Danmark. I min tid på Venstrebladet, altså under besættelsen, havde vi andet at tænke på. Jeg mødte altså, som det jo fremgår af foranstående, op med skråsikre nationale og politiske synspunkter. Og de fik et ordentligt spark fremad, da jeg i invasionsommeren 1944 drog til Sønderjylland på cykeltur til "de hellige steder" og med ophold på de mest chauvinistiske højborge i landsdelen.

Redaktør Vestergaard gav mig i slutningen af juli 1944 sommerferie i fjorten dage, og den benyttede jeg til det, vi kaldte "en pilgrimsfærd til Sønderjylland". Den var arrangeret af Halvorsmindes stifter, Andreas Nielsen, og i turen deltog overbibliotekarens søn, Helmer Nielsen, der lige var blevet student, en national-begejstret lærer fra Nørlev skole ved Sønderlev og min ringhed. Andreas Nielsen førte os, ridende på sin berømte damecykel, rundt i det meste af Sønderjylland, efter at vi var stået af toget i Tinglev. Vore cykler, rustne og på lappede dæk, holdt til hele turen. Andreas Niensens cykel kunne næsten selv finde vej. På utallige historiske og nationale ekskursioner havde den båret ham til fjern og nær. Vort første ophold var ved Bredevad, hvor vi et par minutter stod ret ved en mindesten for danske soldater, der var faldet den 9. april. Vi overnattede på skoler og i præstegårde hos Andreas Niensens åndelige venner. Vi var på Rens Efterskole, hvor forstanderens norske frue, der i hemmelighed hjalp nedskudte allierede flyvere til flugt til Sverige, gjorde stort indtryk på os. Sønderjylland lå i "ildlinjen". Allierede flyvere i massevis passerede næsten hver dag landsdelens luftrum på vej til bombemål i Tyskland. Der var oplevelser hele tiden. I Højer præstegård overnattede vi hos pastor H. P. Nielsen, en kendt national skikkelse i de dage, og de søde præstedøtre serverede om aftenen nyplukkede jordbær for os. En virkelig viking mødte vi på Abild Ungdomshjem. Det var forstander Folke Trier Hansen, der var nær tilknyttet Aage Møller, stifteren af Rønshoved Højskole, hvorfra kampen mod højskole-humanisterne, eller Vallekilde-folkene, som de også kaldtes, udgik. Det var vel faktisk Rønshoved-mytologerne imod rationalisterne. Splittelsen i højskolen stod ikke alene. Også hos grundtvigianerne som helhed var der splittelse, og vendelboen Anders Nørgaards tanker trivedes de steder, hvor jeg opholdt mig den sommer. I Vendsyssel kendte jeg også til den splittelse, nemlig mellem national-højborgen Halvorsminde og "den passivistiske Stidsholt Efterskole". Den mest inspirerende talsmand for oprøret mod rationalisterne var uden tvivl Folke Trier Hansen. Og vi nød vort logi-ophold i Abild, hvor han for alvor rullede sig ud. Hos ham fik modstanderne ikke et ben til jorden. De blev ikke hørt. Noget andet oppe i Askov, hvor Th. Arnfred også lod sine modstandere komme til orde. Det kunne Aage Møller og Folke Trier ikke fordrage, skønt de tre faktisk i lang tid havde samarbejdet.

Folke Trier var ivrig Dansk Samling-mand, og det var den aften i Abild, da vi hørte på ham, at kravet om "Danmark til Ejderen" som aktuel politik blev lanceret for os fire vendelboer. Det var i de dage til topdebat i de sønderjyske kredse, jeg da kom i kontakt med, vel noget, der ikke hidtil var gået op for os fjerntboende vendelboer. Jeg havde ikke engang hørt Frode Nielsen for alvor omtale denne sag. Men på vor sønderjyske tur blev Ejder-kravet en slående realitet, og tanken bredte sig som bekendt til det ganske land og førte til den bevægede debat i de første efterkrigsår. Jeg mødte altså Ejder-tanken i sit udspring den aften i Abild. Og en efterårsnat i 1947 sad jeg på Folketingets tilhørerpladsen og så, at regeringen Knud Kristensen blev fældet på denne sag. Det var den aften, da Christmas Møller stemte imod ham og dermed sagde farvel til de konservative. I 1944 var Folke Trier ikke i tvivl. Og det blev han vel faktisk aldrig. Han ville have Danmark til Ejderen. Og der var mange, der støttede ham. Det opdagede jeg, da vi afsluttede vor cykeltur på Rønshoved Højskole, hvor vi i en lille uges tid deltog i et grænsekursus. Det refererede jeg til de sønderjyske blade, og ved den lejlighed kom jeg for første gang til at skrive i Jydske Tidende. En ivrig tilhænger var lærer Martha Uldall Jessen fra Hoptrup. Hun gik under navnet "Revolver-Martha", kaldtes også "Hoptrups Jeanne d'Arc" og havde en revolver i sin taske. Den 5. maj sprang hun ud som en af lederne i den sønderjyske befrielsesfront. Hende vil jeg aldrig glemme. Alt det med Ejder-sagen kom senere til at optage mig meget. Jeg skrev om det i Hjørring Amtstidende. Og som KU-formand i Hjørring måtte jeg senere tage aktiv stilling i sagen. I 44 på Rønshoved sattes dette i scene.

Dog den gang under besættelsestidens grænsestævne på Rønshoved Højskole kunne vel kun få forudse den dramatik og sprængkraft, der var indbygget i Ejder-kravet. Det hele kom jo først rigtigt op til overfladen i den danske debat et års tid senere, da befrielsen var en kendsgerning. "Grænsen ligger fast", sagde hjemvendte Christmas Møller. Mange andre var af en anden opfattelse, bl.a. Knud Kristensen, der dannede en ren venstre-regering i efteråret 1945. Mange konservative var pr. tradition faktisk Ejder-tilhængere. Sagen splittede partiet. Det gik tilbage ved valgene i 1945 og 1947, endda dramatisk, kom ned på 16 mandater i 1947. Splittelsen ramte også KU. Poul Møller og Erik Ninn-Hansen støttede Christmas Møller, mens Københavns KU.s formand, Erik Haunstrup Clemmensen, var Ejder-mand. Han blev jo også senere formand for grænseforeningen. Som lokal-formand i Hjørring var jeg i et dilemma. Jeg valgte dog at følge Poul Møller, vor landsformand. Der var 80 til 90 pct. tyskere i Sydslesvig, og jeg tror heller ikke, at Ole Bjørn Kraft ønskede en grænse-flytning. Det var i hvert fald godt, at den ikke fandt sted. Få år efter var Vesttyskland medlem af NATO, og det var Ole Bjørn Kraft, der som udenrigsminister netop da var med i arbejdet for at styrke Vesten i en situation, hvor den kolde krig truede med at blive varm. Vi kunne aldrig have fået et godt samarbejde med tyskerne, hvis vi var "flyttet sydpå" i 1945-46, da der var en vis mulighed for at realisere planen, idet englænderne gerne så Kielerkanalen internationaliseret. Det ønske holdt kun i få år. Så bragte den kolde krig og Tysklands styrke hurtigt det hele ind i realiteternes verden. Hvor så Christmas Møller rigtigt, da han som udenrigsminister i befrielses-regeringen så hårdt gik imod en grænse-flytning. Venstres Knud Kristensen så anderledes på det. Det førte direkte til hans fald i efteråret 1947. Erik Eriksen, der dannede VK-regeringen i 1950, har aldrig været tilhænger af en grænse-flytning, men han måtte på grund af Knud Kristensens formidable position i Venstre lige efter krigen gå stille med dørene.

Men i de varme sommerdage på Rønshoved Højskole i 1944 var begejstringen for Ejder-tanker stor. Også hos gamle Andreas Nielsen. Og vel med ham det ganske Halvorsminde og de stærke mænd i grænseforeninger og tilsluttede organisationer. Fra Rønshoved havde vi bl.a. cykel-udflugt til Dybbøl-skanserne, og netop den middag, da vi gik rundt på Dybbøl Banke, så jeg den kapacitet, der lå bag de allieredes luftkrig mod Tyskland. Højt oppe i den blå himmel passerede hen over os flere hundrede amerikanske bombemaskiner af typen B-17. Solen lyste i deres sølvglinsende metal. De havde kurs mod de tyske byer ved Østersøen. Og vævre jagere af typerne Mustang og Thunderbolt eskorterede dem. At man netop skulle se det fra en platform midt i de sprængte rester af Dybbøls berømte Skanse IV bør vel nævnes i forbifarten. Og på vor vej til Dybbøl kørte vi gennem Graasten, hvor vi så de forbrændte rester af oberst Paludan-Müllers hus. Som chef for grænsegendarmeriet var han faldet her nogle uger i forvejen, da han kæmpede imod en Gestapo-overmagt, der ville arrestere ham. Og nede på højskolen i Rønshoved mødte vi kursusfolk en høj og ranglet dreng, der løb rundt sammen med nogle mindre søskende. Han hed Bertel Haarder, søn af skolens flinke forstander. Denne Bertel kom vi jo senere til at høre en hel masse til. Og overbibliotekarens søn, Helmer Nielsen, som jeg gjorde turen sammen med, sagde jeg farvel til ved hjemkomsten til banegården i Hjørring. Han måtte få måneder senere igen tage turen til Sønderjylland, men den gang som tysk fange. Han sad i Frøslevlejren lige til befrielsen. Jeg så ham igen den 5. maj om aftenen, da han sammen med andre befriede fanger steg ud på Hjørring Banegård. Da lyste majløvet skønt fra træerne foran stationsbygningen.

I mine grænse-uger i Sønderjylland begyndte der pludselig at indløbe sensationelle efterretninger fra invasionsfronten. De allierede var brudt igennem i Normandiet, og deres pansertropper fejede hen over Frankrigs høstmodne marker. Invasionen, der var startet den 6. juni, blev sommerens træffer.